

Régi és új eszközök a környezeti nevelésben: a kertpedagógia alkalmazása a biológiai sokféleség és a mezőgazdasági ismeretek bemutatására

Pénzesné Kónya Erika
EKF Növényteni és Ökológiai Tanszék
konya@ektf.hu

Absztrakt

A különböző kertpedagógiai módszerek más-más elsődleges célt tűznek ki fő nevelési célként az életközösségek és természet vizsgálatakor: mezőgazdasági jó gyakorlatok elsajátítását, a biodiverzitás megőrzést, természeti értékek fenntartható hasznosítását, közösségi ökológiai kutatásokhoz megfigyelések végzését, biogazdálkodással egészséges élelmiszerek és ételek előállítását. Az összefoglaló olyan lehetőségeket villant fel amelyek megvalósítható programként állhatnak az iskolák rendelkezésére és bemutatja az egeri Eszterházy Károly Főiskola kertpedagógiai programjait. A nemzetközi referenciák és a 400 éves hazai tradíció bemutatásán keresztül az előadás és annak összefoglalása igazolja, hogy több kutatási eredmény áll rendelkezésre arra vonatkozóan, hogy a kertpedagógiának hatása van a gyerekek táplálkozásában az egészséges élelmiszerekre vonatkozó táplálék preferencia erősödésére, az együttműködő, csoport és szociális kompetencia fejlesztésére és a helyi természeti értékek megőrzését támogató helyi lakossági tevékenységekre.

Kulcsszavak: kertpedagógia, egészség, biodiverzitás, szociális kompetencia

Old and new tools in environmental education: the application of garden education to introduce biological diversity and agricultural knowledge

Abstract

The different garden education methods have different primary goals as the main educational goal when examining fauna and nature; to learn agricultural best practices, preserving biodiversity, sustainable utilization of nature's assets, performance of community ecological researches, production of healthy food products and meals using bio-farming. The summary offers such opportunities, which may be available as real programs for schools, and introduce the garden education program of Eszterházy Károly College. Through the introduction of international references and 400 years old domestic tradition, the presentation and its summary verifies, that there are several research results available to demonstrate that garden education has an effect on children's nutrition, regarding the strengthening the preference about healthy food products, improving the co-operative, group and social competence, and local community activities aiming to preserve local nature's assets.

1. A kertpedagógia történeti áttekintése

Társadalmi és nevelési szempontból a környezeti nevelés fontos eleme az iskolai tanulási-nevelési folyamatnak. Szerencsére nemcsak a tanítás révén valósította meg Comenius volt az első, aki az 1632-ben „Didacticamagna” - című munkájában javasolja, hogy az iskola mellett

kert is legyen, amely a felüdülést, pihenést szolgálja. TessedikSámuel az 1760-as évektől a gyermekek alap- és gazdasági képzését kidolgozta, majd folyamatosan írásaiban is rögzítette módszerereit német nyelven. Így Európa-szerte ismertté vált minta iskolája Szarvason, s az ott alkalmazott módszerek, például a gyakorló kert lehetősége. Szlovákul és magyarul tanított. Ebben az időben Gyulafehérváron, Sárospatakon alakítottak ki úgynevezett „szabadtantermet” a természetben. A Furtenbach „iskola és paradicsomi kertecske„ terve 1663-ban készült Würtzburgban. August Herman Halléban létesített iskolakertet 1700 körül. Az 1800-as években a gyümölcsstermesztést és a kertészeti gyakorlatok oktatását is bevezetik néhány német hercegség területén. Ez az első iskolakert mozgalom csak néhány modellszerű iskolában bontakozott ki és főleg a botanikai oktatás szolgálatában állt.

2. A kertpedagógiai módszertan jelentősége napjainkban

Miért fontos a kertpedagógia, mint módszer napjainkban? A magyarázatot erre a kérdésre több pontban fogalmazhatjuk meg:

1. A mai ökológiai válsághelyzet okozza megzavart kapcsolatunkat a természettel. Az iskolakert, mint modell vehet részt a természet - és a technika konfliktusának tisztázásában (Waliczek 1997).
2. A kertészkedés az emberiség legrégebbi tevékenységei közé tartozik. A természettel való helyes bánásmódot, a gondozói magatartást folyamatosan gyakorolni kell (a víz, a talaj, növények, állatok gondozása).
3. Az iskolakertekben a tudást a természet szemlélése és az ott végzett munka közvetíti. Termesztési tudnivalók, balesetvédelem, tisztálkodás, megfigyelés, kutató munka: mindazok az ismeretek, amelyek a kertben természetesen, hozzájárulhatnak egy-egy tantervben szereplő téma megbeszéléséhez, megtanulásához.
4. A természet, a növények, állatok értékeinek felismerése a közvetlen kapcsolat során alakul ki. A biológia oktatásának tapasztalati tere (különösen városi gyerekeknél) az iskolakertben bővíthető (Sarbu et al. 2015).
5. Az iskolai biokertek lehetnek a biológiai sokféleség bemutató helyei: rovargarázsok, gilisztakultúrák, madárbarát kert programok egészíthetik ki a kertek sokféle természetét és vadon élő növényével kapcsolatos foglalkozásait (Plantlife 2013).
6. Pestalozzi általánosan ismert követelménye szerint a „fej, a szív, a kéz „egyformán kell, hogy fejlődjenek az oktatás során. Hol lenne erre alkalmasabb hely az iskolakertnél?

A városi gyerekek többsége csak a természet végtermékét érzékeli. Ezért különösen fontos, hogy a tanulók lássák: hogyan csíráznak a magok, fejlődnek a palánták, milyen vetési, ültetési módok vannak és milyen sok munka és megfelelő körülmények kellenek a növények termesztéséhez. Az egyik legjobb lehetőség annak tudatosítására is az iskolakert, hogy az emberi táplálék előállításának csak egy természetbarát formája révén tudjuk megőrizni a természet erőforrásait. Ennek megvalósítása csak a természet-közeli kertművelésnél lehetséges. Az ilyen kertben vegyszereket, műtrágyákat nem használnak, a vadon élő növényeket az útszéleken megtűrik, a komposzt a kert szívévé válik, az ásványi örlemények hosszú távon javítják a talajt, erősítik a növényeket. A szelíd növényvédelem és a biológiai védelem jellemzik a biokertet. Az ilyen kert jobban utal az ökológiai összefüggésekre, itt is a természeti rendnek kell uralkodnia.

A XIX. század közepén újra fellendülő iskolakert mozgalomra az volt a jellemző, hogy az ekkor kialakított kertekben a városi kertészet gazdálkodott. A század végén ugrásszerűen terjed a saját iskolakert gondolata. A kertek beosztása az 1870-es években klasszikusan a következő egységekből épült fel: ágyások, botanikai rész, kísérleti terület, gyümölcsös, méhes, epres, tó, játszólehetőség. A fizikai munka értéke egyre nagyobb hangsúlyt kapott a

kerti tevékenységekben. A múlt század eleji népiskolai tantervekben szerepel a gazdaszat, kertészeti gyakorlatok, melyek az iskolakertekben folytak. A Waldorf - iskolákban (az 1919-es megalapításuktól napjainkig) kerti munkát is végeznek a tanulók 3. osztályos koruktól. Az 1930-as években már sok iskolához tartozott iskolakert. A II. világháború után az iskolakerteket átveszik a kertészeti hivatalok. Az 1980-as évektől számítható a harmadik iskolakerti mozgalom, melynek tartalmára a környezeti mozgalmak hatnak serkentőleg. Az 1990-es években az iskolakertek negyedik újvirágzásukat élték. Ezt követően az informatika forradalmi térhódítása következtében és a nagyüzemi mezőgazdaság térnyerése következtében az iskolakertek, kiskertek művelése elmaradt, egyre kevesebben foglalkoztak kertfenntartással.

A napjainkban érzékelhető globális háttér folyamatok miatt kialakult társadalmi-környezeti – gazdasági változások miatt a kertpedagógia jelentősége egy évtizeden belül érezhetően megnőtt a természeti-társadalmi kettős aspektus megjeleníthetősége miatt. Egy technológiailag magasan fejlett világban, ahol eltávolodtak az emberek a természettől, szükségszerűen megnő a természettel összefüggő tudás „visszacsempészésének fontossága. Az Egri Eszterházy Károly Főiskola Gyakorlóiskolája 2015-ben vállalkozott egy olyan, 15 partneriskolával együtt indított kezdeményezésre, amelynek végén 5 modulból álló, 4 évfolyamra (5.-6.-7.-8.) kidolgozott kertpedagógiai mintatantervet hoztak létre általános iskolák számára.

A zömmel gyakorlati foglalkozásokból álló mintatantervben fontos szerepe van a környezeti- és az egészségnevelésnek is a háztáji- és gyógynövénykert létrehozás, fenntartás mellett.

Irodalom:

EU CAP Report (2009): 'Why do we need common agricultural policy?' discussion paper by DG agriculture and rural development.

Anca Sarbu, Paulina Anastasiu, Anca Monica Paraschiv, Petronela Camen-Comanescu (2015) Education for biodiversity inside and outside Botanical gardens. 'Plants for people, people for plants.' Planta Europa Conference book, Chania, 2014.

Plantlife (2013). Natural Networks. - People, Plants, Places, Planlife, Salesbury.

Waliczek, T.M. (1997). The effect of school gardens on self-esteem, on interpersonal relationships, attitude towards school, and environmental attitude in populations of children. PhD dissertation, Texas A&M University.